

Αρχαιολογικά περιοδικά στο Διαδίκτυο: από την έντυπη στην ηλεκτρονική δημοσίευση

Σε συνέχεια του συνοπτικού καταλόγου του προηγούμενου τεύχους, παρουσιάζονται με συντομία ορισμένα από τα χαρακτηριστικά των αρχαιολογικών περιοδικών που δημοσιεύονται σε ηλεκτρονική μορφή στο Διαδίκτυο. Για λόγους απλοποίησης αλλά και συνδεσιμότητας με τις πηγές πρακτικές, χρησιμοποιείται, όπως και στο πρώτο μέρος, ο όρος «περιοδικά», παρόλο που στην πραγματικότητα πολλές παράμετροι της παραδοσιακής έντυπης έκδοσης αλλάζουν με το πέρασμα στην ηλεκτρονική δημοσίευση στο Διαδίκτυο. Με βάση το επιλεγμένο δείγμα και με νέα παραδείγματα ηλεκτρονικών εκδόσεων, θα εξετάσουμε ορισμένα από τα θέματα που τίθενται, κυρίως πώς χρησιμοποιούμε το Διαδίκτυο σε σχέση με την έντυπη έκδοση – αν υπάρχει –, τι είδους πληροφορίες διαθέτουμε και ποιες υπηρεσίες προσφέρουν στο κοινό τους, χωρίς να αναφερθούμε διεξοδικά σε θέματα διαδραστικότητας, παρουσίασης και καλλιτεχνικού σχεδιασμού.

Περιεχόμενο και υπηρεσίες για τους ειδικούς

Στην πλειονότητά τους τα επιλεγμένα περιοδικά για το επιστημονικό κοινό στο Διαδίκτυο διαθέτουν και έντυπη έκδοση, με την οποία και παραμένουν στενά συνδεδεμένα – π.χ. ως προς το περιεχόμενο, τη συχνότητα ενημέρωσης, κ.ά. Απευθύνονται αποκλειστικά στους αναγνώστες των έντυπων εκδόσεων, οι οποίοι ως επί το πλείστον χρησιμοποιούν συστηματικά πλέον το Διαδίκτυο για την πληροφόρησή τους και την επικοινωνία.

Μια από τις κυριότερες υπηρεσίες που οι δικτυακοί τόποι των ηλεκτρονικών περιοδικών προσφέρουν δωρεάν –εκτός από τα στοιχεία επικοινωνίας και ταυτότητας του περιοδικού και τις οδηγίες προς τους συγγραφείς–, είναι η δημοσίευση των πινάκων περιεχομένων ή των ευρετηρίων των περιοδικών. Συνήθως συναντάμε τους πίνακες περιεχομένων του τρέχοντος ή και των πρόσφατων τευχών

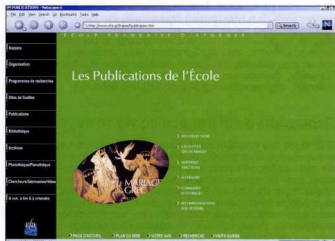
της έντυπης έκδοσης, ενώ συχνά και αυτούς του υπό δημοσίευση τεύχους (*American Journal of Archaeology – AJA*, *Antike Kunst – Antikunst*, *Klio*, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik – ZPE*: μόνο το *Gymnasium* προσφέρει το σύνολο των πινάκων από το 1890 μέχρι σήμερα), ή και του συνόλου των τόμων (συνήθως στις εκδόσεις που ξεκίνησαν τα τελευταία χρόνια). Σπανιότερα δημοσιεύονται τα ευρετήρια της έντυπης έκδοσης, κυρίως των συγγραφέων (π.χ., *The Ancient History Bulletin*, *Antiquity*), και σε ορισμένες περιπτώσεις και άλλου είδους ευρετήρια (*Journal of Field Archaeology*: ευρετήριο γεωγραφικών περιοχών, *Antikunst*: ευρετήριο δημοσιευμένων λημμάτων υπό διαμόρφωση, *ZPE*: ευρετήριο εικόνων για τα τελευταία τεύχη).

Σπάνια επίσης προσφέρονται μηχανές αναζήτησης στα περιεχόμενα των δημοσιευμένων τόμων (*Antikunst*, *Revue des Etudes grecques – REG*, *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt – ANRW*, *Bryn Mawr Classical Review – BMCr*). Στα συστήματα αυτά η μονάδα παραμένει το άρθρο με τα στοιχεία του (συγγραφέας, τεύχος, τίτλος, λέξεις-κλειδιά), ενώ σε ελάχιστες περιπτώσεις δίνεται δυνατότητα επιλογής τύπου κειμένου για την αναζήτηση (π.χ. αναζήτηση στο κείμενο των περιλήψεων ή των τίτλων ή στις λέξεις των εικόνων στη μηχανή αναζήτησης του *Antike Kunst*). Η λεπτομερής, πολυκριτηριακή αναζήτηση του *REG* δείχνει ένα σύστημα καταγραφής που προώθησε και δεν αναπτύχθηκε ειδικά για τις ανάγκες της δημοσίευσης στο Διαδίκτυο.

Συνήθως οι πληροφορίες αυτές δεν πλαισιώνονται από επιπλέον στοιχεία, όπως ειδήσεις από την αρχαιολογική επικαιρότητα –συνδεδεση, εκδηλώσεις– ή άλλο περιεχόμενο ειδικά διαμορφωμένο για τη δικτυακή έκδοση, με εξαίρεση τον πρόσφατα δημιουργημένο δικτυακό τόπο του ελβετικού περιοδικού *Antike Kunst*. Σε ελάχιστες περιπτώσεις δημοσιεύονται στο Διαδίκτυο τμήματα από το περιεχόμενο της έντυπης έκδοσης, όπως οι περιλήψεις των άρθρων ή, ακόμη λιγότερο, επιλεγμένα άρθρα ή όλο το περιεχόμενο, είτε από τα παλαιότερα τεύχη είτε από τα πρόσφατα (*BCH*, *Antikunst*, *ABSA*: περιλήψεις των άρθρων του τρέχοντος τεύχους τουλάχιστον, *The Ancient History Bulletin*, *Göttinger Forum für Altertumswissenschaft*: όλο το περιεχόμενο για όλα τα τεύχη, *AJA*: για τους δώδεκα τελευ-

Η αρχική σελίδα του ελβετικού περιοδικού *Antike Kunst*.

Από τον δικτυακό τόπο της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής της Αθήνας. Προσεχώς από τη σελίδα αυτή των δημοσιεύσεων θα διατίθεται το *BCH*, καθώς και άλλες σειρές που εκδίδει η ΕΦΑ.

ταίους τόμους/τεύχη, μόνο όμως για ανάγνωση στην οθόνη, χωρίς δυνατότητα εκτύπωσης των αρχείων pdf). Εφόσον όμως οι περισσότερες έντυπες εκδόσεις χρησιμοποιούν πλέον την ψηφιακή τεχνολογία για την παραγωγή τους, θα πρέπει να αναζητήσουμε άλλους λόγους για την άρνησή του, είτε περιεχομένου που επιβάλλονται από τους εκδοτικούς οργανισμούς ή το φόβο ότι η δωρεάν διάθεση στο Διαδίκτυο θα επηρεάσει αρνητικά την πώληση της έντυπης έκδοσης. Είναι επίσης φανερό η δυσκολία της αναδρομικής ηλεκτρονικής δημοσίευσης των έντυπων περιοδικών, λόγω του τεράστιου κόστους των προγραμμάτων ψηφιοποίησης, της οργάνωσης και της τεχνολογίας που προϋποθέτουν, αντίθετα με την έντονη κινητικότητα που παρατηρείται σε άλλους επιστημονικούς χώρους.

Στους λόγους πρωτοπόρους όπως είναι -λόγω και της παρόδουσης στα συστήματα πληροφόρησης, όπως οι βάσεις δεδομένων για τη διαχείριση των αρχαιολογικών αρχείων της - η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας, που προετοιμάζει την ηλεκτρονική δημοσίευση στο Διαδίκτυο όλων των επιστημονικών της εκδόσεων, των οποίων η ψηφιοποίηση προβλέπεται να ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του 2002. Σε επίπεδο οργανωμένων υπηρεσιών ψηφιοποίησης και διάθεσης του περιεχομένου επιστημονικών περιοδικών δημοσιεύσεων, ξεχωρίζει το έργο για την πύλη JSTOR, που χρηματοδοτήθηκε από το ίδρυμα The Andrew T. Mellon Foundation. Παρέχει στους συνδρομητές της δυνατότητα αναζήτησης και ανάκλησης του περιεχομένου επιλεγμένων επιστημονικών περιοδικών από πύκτες γυνωκτικές περιοχές, μεταξύ των οποίων και το *Hesperia*. Όπως συμβαίνει όμως συνήθως και με άλλα συναφή γυνωκτικά εργαλεία, το ποσοστό των συμπεριλαμβανόμενων αρχαιολογικών περιοδικών παραμένει χαμηλό.

Άλλες υπηρεσίες πρόσβασης στο περιεχόμενο αρχαιολογικών περιοδικών και τη φροντίδα γνωστών εκδοτικών οίκων δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές σε σχέση με τις υπόλοιπες που διατίθενται δωρεάν, αφού προς το παρόν διατίθεται μικρός αριθμός τευχών σε ηλεκτρονική μορφή, σε αντίθεση με τις αντίστοιχες υπηρεσίες σε άλλους επιστημονικούς τομείς (*Revue Archéologique, Archäologischer Anzeiger*, κ.ά.).

Την προφορά ηλεκτρονικών εκδόσεων συμπληρώνουν νέα αρχαιολογικά περιοδικά που δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια ειδικά για το Διαδίκτυο, χωρίς να υπάρχει παράλληλα έντυπη έκδοση. Αξιοποιούν τα πλεονεκτήματα του ψηφιακού μέσου και της ηλεκτρονικής δημοσίευσης για τη διάθεση του περιεχομένου, με γνωστότερο παράδειγμα το φιλόδοξο και νεωτερικό *Internet Archaeology*, που συνεχίζει τις γόνιμες αναζητήσεις για την ανεύρεση των αρχαιολογικών δημοσιεύσεων στη Μ. Βρετανία από τη δεκαετία του '80. Το αυστριακό *Forum Archaeologiae* μένει πιο κοντά στην παράδοση της έντυπης δημοσίευσης, τονίζοντας όμως τις λειτουργίες επικοινωνίας με το κοινό. Στην περίπτωση του *Bryn Mawr Classical Review (BMCR)* η ηλεκτρονική δημοσίευση στο Διαδίκτυο εξασφάλισε τη συνέχεια της έκδοσης, χάρη στην αποποίηση της διαδικασίας και τη μείωση του κόστους παραγωγής με την κατάργηση της έντυπης έκδοσης, ενώ σχεδιάζονται νέες υπηρεσίες, προσαρμοσμένες στις ανάγκες του κοινού (διάθεση μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, δημοσίευση των βιβλιοκριτικών ανεξάρτητα από τους ρυθμούς -την περιοδικότητα- μιας έντυπης έκδοσης).

Περιεχόμενο και υπηρεσίες για το ευρύ κοινό

Ο αριθμός των παραδοσιακού τύπου περιοδικών για το ευρύ κοινό στο Διαδίκτυο είναι μικρός, συμπληρώνεται όμως από πολυάριθμες και πύκτες δημοσιεύσεις αρχαιολογικού περιεχομένου για το ευρύ κοινό (που θα παρουσιαστούν στα επόμενα τεύχη του περιοδικού *Αρχαιολογία και Τέχνες*). Είναι φανερό ό,τι σε αυτή την περίπτωση το πέρασμα στην ηλεκτρονική δημοσίευση χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη αναζήτηση και πρωτοτυπία απ' ό,τι στις εκδόσεις που απευθύνονται στους ειδικούς, οι οποίες εξυμνεύονται πάλιες ανάγκες και ακολουθούν για το λόγο αυτό συγκεκριμένες προδιαγραφές. Σε αντίθεση με τους δικτακούς τύπους των επιστημονικών περιοδικών, αλλά και λόγω του χαρακτήρα τους, τα περιοδικά για το ευρύ κοινό χρησιμοποιούν με μεγαλύτερη ευκολία και άλλα μέσα, εκτός από το κείμενο.

Ταυτόχρονα, ο διαχωρισμός ανάμεσα στο περιεχόμενο της έντυπης έκδοσης και της δικτυακής είναι πλέον φανερός, ένδειξη τόσο μιας πιο «εξελεγχμένης» στάσης όσο και σκέψης για τη χρήση και την «προσιτιμότητα» του ψηφιακού μέσου. Σχεδιάζονται δηλαδή με αποδέκτη το ευρύ κοινό το Διαδίκτυο, κι όχι απαραίτητα το αναγνωστικό κοινό της έντυπης έκδοσης, σε αντίθεση με τα περιοδικά για τους ειδικούς, που απευθύνονται κατά κύριο λόγο στους τακτικούς τους αναγνώστες, ένα κοινό περιορισμένο, που δεν μπορεί να διευρυνθεί χάρη στο Διαδίκτυο. Η δικτυακή έκδοση συμπληρώνει ποικιλοτρόπως την έντυπη, προσφέροντας τόσο νέο περιεχόμενο όσο και τις απαραίτητες υπηρεσίες για τη διευκόλυνση της αναζήτησης στο περιεχόμενο της έντυπης έκδοσης.

Από τα τρέχοντα περιεχόμενα της έντυπης έκδοσης παραμένουν συστηματικά οι πύκτες περιορισμένα και συχνά επιλεγμένα άρθρα ή θέματα. Παράλληλα, νέο περιεχόμενο αναπτύσσεται ειδικά για την έκδοση στο Διαδίκτυο, όπως θεματικές παρουσιάσεις, παιχνίδια, ειδήσεις από την επικαιρότητα, ημερολόγιο εκδηλώσεων, ενώ εμπλουτίζεται με την προσθήκη συνδέσμων σε συναφείς πηγές πληροφόρησης στο Διαδίκτυο (*Archaeologia Magazine, Archaeologia Viva, Athena Review*). Τονίζουν επίσης οι λειτουργίες επικοινωνίας με το κοινό - π.χ. με την έκδοση ενημερωτικού δελτίου που αποστέλλεται στους συνδρομητές. Στις ειδικές υπηρεσίες της δικτυακής έκδοσης ανήκουν ακόμη λεπτομερή ευρετήρια ή μηχανές αναζήτησης, που καλλιπύουν συχνά το σύνολο των δημοσιευμένων τευχών της έντυπης έκδοσης (*Αρχαιολογία και Τέχνες, Archéologia, Les Dossiers d'Archéologie*).

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- DALLAS C.J., «A Step Beyond Reading in Archaeological Publication, *Internet Archaeology Issue 1*», *Archives and Museum Informatics* 11/1 (1997), σ. 55-64.
- GUMIER-SORBETS A.-M., «Des bases de données à la publication électronique: une intégration des données et des outils de recherche», *Archéologia e Calcolatori* 10 (1999), σ. 101-105.
- HARNAD S., «Minotaur: Six Proposals for Freeing the Refereed Literature Online: A Comparison», *Ariadne* 28 (22/6/2001), <<http://www.ariadne.ac.uk/issue28/minotaur/intro.html>> (ημερ. τελευταίας επίσκεψης: 28 Ιουνίου 2002).
- HEYWORTH M. - RICHARDS J. - ROSS S. - VINCE A., «Internet Archaeology: an International Electronic Journal for Archaeology», *Archéologia e Calcolatori* 7 (1996), σ. 1195-1206.
- MATHESON P. - POUCKET J., *Tables of Contents of Journals of Interest to Classicists*, <<http://www.chass.utoronto.ca/amphoras/tocs.html>> & <<http://bcs.fltr.ucl.ac.be/tocs/in/>> (βιβλιογραφική υπηρεσία με τη μορφή βιβλίου δεδομένων, περιέχει στοιχεία από τους πύκτες περιεχομένων των κυριότερων περιοδικών για την κλασική αρχαιότητα).
- MILEKIC S., «Re-Purposing of Content and Digital Delivery Convergence: Implications for Interface Design», στο D. Bearman - J. Trant (επιμ.), *Museums and the Web 2001*, Pittsburgh 2001, σ. 77-83.
- MOSSIERE J.-Cl. - CARMONA P., «La numérisation du *Bulletin de Correspondance Hellénique* de l'École Française d'Athènes», στο A. Iacovella (επιμ.), *Modèles opérationnels de production et de diffusion des collections scientifiques dans les bibliothèques numériques (Expérimentés à partir de la numérisation des publications de l'ÉFPA)*, Αθήνα 2002, σ. 47-68.
- POUCKET J., *AgoraCLASS. Revues ouvertes en ligne*, <<http://agoraclass.fltr.ucl.ac.be/Biblio/default.htm>> (βιβλιογραφική υπηρεσία από τους δημιουργούς της *Bibliotheca Classica Selecta*, βάση δεδομένων για την αναζήτηση στους πύκτες περιεχομένων όλων αρχαιολογικών περιοδικών δημοσιεύονται στο Διαδίκτυο με ελεύθερη πρόσβαση).
- RAHTZ S. - HALL W. - ALLEN T., «The development of dynamic archaeological publications», στο *Archaeology and the Information Age. A Global Perspective*, Νοβώβιο 1992, σ. 360-383.
- ZAID N., «A publication archaeology sur Internet», *Archéologia (Dijon)* 352 (Ιανουάριος 1999), σ. 20-29.

Επικοινωνία: στη διεύθυνση του περιοδικού ή <kcharazto@aol.com>.

Τη στήλη της Πληροφορικής επιμελείται η Κατερίνα Χατζτζοπούλου
Αρχαιολόγος, Ειδίκευση στην Τεκμηρίωση